

Ненасилието в светогледа на индийския народ

Илия Филипов

Индия е страна с хилядолетна история, чиято изключително ценна традиционна култура въздейства върху останалият свят. Тя винаги привлича вниманието на съвременната цивилизация поради специфичната си култура и съзнание, оставащи неподвижни и устойчиви, достигайки най-пълна завършеност. Много е трудно да се вникне в богатия свят от вярвания, представи и обичаи, в особената менталност на индиеца, в отношението му към света и към себе си. Културата и религията на Индия е много различна от тази на Европа. Тук се сблъскваме с едно пасивно отношение към заобикалящия свят за сметка на задълбочено познаване на вътрешния човешки мир. В Индия приемането на живота, изследването на външните и вътрешните му прояви с нестихваща страст и опиянение, насладата от това да съществуващ, да владееш тялото си и душата си се съпътства и от рязкото противопоставяне и отрицание, от бягството към самия себе си, търсейки верния път. Това отношение към света допринася за невероятно голямото разнообразие на проявленията на живота и за разширяване обхвата на духовното търсене на истината. Във ведистките химни откриваме поетическото доказателство за подобна нагласа. Всеобщият народен възторг от живота се съчетава и с благочестивия ужас от него. Това е вярата на народ, необременен с морални разсъждения за противоречивото разнообразие на обективният свят, допълвана от интуитивното познание, че истината е една, а мъдреците я наричат различно. *Това е не просто обожествяване на всички стихии и сили в природата, а инстинктивното усеждане за единство с нея.*

Периодите на разцвет на културния живот в Индия се свързват с този възторг и страст към реалния живот, предполагащ толкова много страдания, но и предоставящ първична и неизмерима наслада. *Индия не трябва да се възприема едностранно, защото нито една култура, основана единствено върху идеята за прозрачността на обективния свят, не би могла да съществува няколко хилядолетия.* Не трябва да считаме, че отричането на живота е главната характерна черта на индийското съзнание. Неизменно се наблюдава и онзи стремеж към синтез между старо и ново, което стимулира индийците да се развиват и да усвояват новите идеи на съвременния свят, запазвайки в същото време много от традицията. Джавахарлал Неру много сполучливо определя Индия, сравнявайки я с древен ръкопис, в който един върху друг са записани мисли и мечти, при което нито един от по-късните текстове не скрива по-рано написаните¹. *Многообразието на индийската култура е скрilo в себе си толкова много специфични и уникални черти като вярата в прераждането и кармата, в доброто и ненасилието, в духовното израстване на човешкото същество.* Тази вяра и тази търпимост към всичко се проявява навсякъде в индийското културно развитие, в богатата и специфична религия на индийците като индуизма, будизма и джайнизма.

Индуизмът, най-кратко и систематизирано, означава **религия на истината с ненасилствени средства**. Така се приравняват двете понятия “истина” и “ненасилие”, които се определят от своя страна като отличителни черти на самата религия. Много ясно в индийската култура се вижда специфичното вътрешно влечение към синтез, който произхожда от самият индийски мироглед. По този начин на нахлуването на чужди културни елементи се противопоставя този синтез и

менталност – разумност, съзнателност, от **mind** – разум.

¹ Неру, Джавахарлал. Откриването на Индия, Учението на Буда, С. 1955. с.65.с.89

самият процес на поглъщане. Трябва да се отбележи, че тези нови елементи и “борбата” за тяхното асимилиране представляват сами по себе си един процес на подмладяване, “върху чиято почва са израснали новите цветя на културата, макар че в основата си е останала, общо взето, неизменна²”.

Една от ценните черти на индийската култура и религия като неделимо цяло е *способността на човешкия разум и дух да се издигат на големи висоти* и стремежът му да приобщи към себе си и други култури по света. Това вече само по себе си показва и самата хуманност на индиеца, неговия стремеж да се откъсне от бремето на божествената или друга висша сила. Този факт и това търсене са много важни, защото религията обикновено има склонността да манипулира хората с множество фантазии и по този начин да пречи на развитието на човешкото съзнание. За индиеца обаче, *религията не е просто вяра, а начин на живот, духовна практика, чрез която се постига познанието за природата на Ума..*

В учението на Буда съществува една покоряваща истинност и неизменност, до която не могат да се докоснат времето и пространството. Това чувство за вечност и за изключителна острота и прозорливост откриваме при Сократ, при китайските философи, при Упанишадите и Бхагавадгита. Типичен пример за жизненост и жизнелюбивост са Ведите, в които липсва идолопоклонничеството и фанатизма. В тези произведения се открива онази първична и естествена жажда за живот, съчетана с размишлението и търсенето на тайната на самата природа с неуморния стремеж към изследване. Всичко това е далеч от мисълта за всемогъщата власт над вярващите сяло и по принуда, това е едно истинско и непринудено преклонение пред красотата и тайните на природата. Носителите на тази култура не почитат божествата, защото се страхуват от крайно възмездие, те ги откриват в непрестанното търсене на истината за себе си и за околния свят.

В тези древни писмени паметници и в тази цялостна и неповторима култура намират своето отражение от хилядолетия *скрити послания за онези, които имат готовността и смелостта разкрият значението на човешката еволюция. Духът на Индия, нейната култура е един непрестанен път към откриването на истинските измерения на нашето човешко съзнание.* Той отхвърля негативните прояви на слабата и тленна плът и на опетненото с изкушения съзнание. Това е противопоставено на проявленията на неспокойния разум, който непрекъснато търси път за усъвършенстването си. В индийската философия за еволюцията на човешкия дух, *да победиш себе си е много по-достойно и важно, отколкото да властваш със сила над милиони хора и съдби.* Доказателство за тази вяра в доброто и в прогреса са древните текстове на Упанишадите, където се утвърждава единствено същественото – **свободата**, в която всичко се утвърждава и разтваря. *Свободата да изявиш безкрайността на божествения Разум и да осъзнаеш крайността на материалния свят.*

Съществено за този стремеж на индиеца към свобода и себепознание е **пътят** към постигането му. Път, изпълнен с педантична съдържаност, страдание и самопожертване. Тези черти са неизменни в мисленето на индийците от хилядолетия насам. В духовната култура на индиеца се съчетават твърде разнообразни елементи, които поради синтеза си я правят богата и с устойчив облик. От древни времена се наблюдава в Индия отделянето на голямо внимание върху етичните и морални принципи в управлението и в живота като едно цяло. *Моралът и вярата, че крайната цел на развитието е благо на цялото*

² Неру, Джавахарлал. Откриването нас.89

човешко общество характеризират онези принципи в политиката и в цялостния обществен живот, които са позабравени от съвременното западен свят.

В културата на Изтока се определят и пътищата на човешкия прогрес, които дават преимущество на интелекта, на действието и най-вече на вярата като винаги се има предвид духовната основа за подобно развитие. Индия свързва културата си и специфичното търсене на истината за самото съществуване с прозренията и учението на Буда, който има смелостта да се обяви против популярната религия, суеверието, тежката и скована обредност и жречески ритуал в миналото. Учението дава своите трайни последици върху цялостното развитие на индийското общество като предоставя ценността си на останалия свят. Съчетаването на логиката, разума, на морала и ненасилието с будизма и идеята му за нирвана и достигането до състояние на пълна хармония с природата, определят действителните измерения на философската и религиозна мисъл в Индия.

Будизмът в тази азиатска страна стимулира изключително *благоотворно този стремеж към себепознание, към непрекъснатата борба със стремежата се към утвърждаване материя. Вярата, че цялата Вселена около нас е изградена от взаимни връзки и в това, че самата наша индивидуалност се изменя непрекъснато и ние сме длъжни да открием кои сме в целия този привиден хаос, е изключително философско прозрение.* Пътят на Буда към това прозрение е средният, изчистен от крайностите на нашето съвременно съзнание и съдържащ в себе си *правилните убеждения, правилните стремежи, правилните думи и поведение, правилния начин на живот и мислене.* Тези неща не идват от някакъв Бог, в който вярваме християни, мюсюлмани и т.н., а **от самите нас, “дори Бог не може да превърне в поражение победата на човека, който е надвил самия себе си”³.** Тези думи на Неру отразяват същността на човешкото битие.

В Индия съществуват през вековете различни идеи, различни търсения, които са свързани помежду си и едното изниква от другото. В културата и философията на Изтока постоянно съществува онова противоречие между метафизиката и живото търсене на истината, *опиращо се най-вече на етиката и морала, на състраданието и насочването на човека към неговото собствено развитие на принципите на равенството и справедливостта.* Разумът на човека се отказва от ограничението и продължава да се стреми към нови знания, към възприемане на себе си като единно и неделимо цяло с вселената. Търсенето на пътя към постигане на това единство води след себе си всички онези процеси, които създават неповторимата и уникална среда за развитие на специфичното човешко съзнание, противопоставящо се на отдалечаването от истинската същност на човека и природата

Особеностите на индийската култура се обясняват с характера ѝ, включващ в себе си моралните и философски принципи, насочени изцяло към човека и неговото битие. Духът на индиеца е коренно различен от този на останалия свят. Вярата в съществуването на кармата и прераждането *стимулира ненасилието и пътят към усъвършенстване на съзнанието, изключващо агресивните прояви.* Фактът, че **човек може да развива своето съзнание** по пътя на себеотричането и смиренето, чрез ненасилието и хуманното отношение към всички хора е достатъчен, за да се убеди човек в правотата на тези идеи. Развитие на философската мисъл в Индия показва вярата, че човек може да изгради много по-добро общество с не насилствени средства.

³ Джавахарлал Неру, Откриването на ... Учението на Буда, .с.157

Идеята за ненасилието включва в себе си всички онези морални действия на човека, които водят до прочистване на духа от пороците и недостатъците. Ненасилието като принцип представлява една важна характеристика на индийския народ и неговата традиционна философия. Пасивното отношение към света също намира израз в този принцип, тъй като религията на индийците отхвърля всякаква активна намеса в света под формата на агресивност и реваншизъм. Самата идея за ненасилието възниква и при други народи - китайците, египтяните, евреите и се разпространява във времето с приемането на будизма и християнството. Тя се появява в различни оттенъци при ранното християнство, идеите на Толстой, на Махатма Ганди и се развива успоредно с развитието на философската мисъл в отделните държави на Изтока.

Понятието “ненасилие” включва в себе си две значения: “ахимса” и “сатягряха”. Първото е термин от индуизма, будизма и джайнизма и буквално означава “ненасилие”. А “сатягряха” означава “настойчивост в истината”, “съединяване на истината и вярата”. Докато “ахимса” е един от принципите на джайнизма, то “сатягряха” означава борба, водеща се въз основа на този принцип. “Ахимсата” означава любов към човечеството, към животните, смирение, милосърдие, саможертва и т.н. За постигането на този принцип човек **трябва да разбира своя враг и да не се стреми да му отвърне със зло**. От тази гледна точка човешкото общество би трябвало да се възприема като едно цяло. Трябва да се прави разлика между “сатягряха” и пасивното съпротивление, защото първото се свързва с любовта към противника, а второто с тактика. “Сатягряха” не допуска насилията не само в действието, но и на думи, в мислите и в желанията.

Принципът на насилие обхваща цялото човешко съзнание и битие. Ганди проповядва първо постигане на **вътрешно равновесие в човека**, чувство за цялост и смирение и след това извършването на действия, целящи промени в обществото по пътя към по-доброто. “Сатягряха” притежава открит и активен характер, защото съчетава величава любов със силна опозиция спрямо несправедливостта⁴. Този вид борба означава открито изказване на потребностите и борбата за задоволяването им, но без насилие. Тя изисква саможертва и самоотричане от богатата на материалния живот. Всичко това определя и специфичния характер на участниците в нея. “Сатягряха” се противопоставя на революционизирането на хората, както и на непосредственото осъществяване и хаотичното търсене на пътища за постигането на целта. *Спецификата се крие в това не да принуждаваш, а да убеждаваш противника в неговата неправота. По този начин се цели превъзпитание на насилника чрез нравствени действия.*

Идеите за ненасилственото преобразуване и развитие на обществото се прилагат и доразвиват в Индия от **Махатма Ганди** – духовния и политически лидер на индийското национално движение. Съчетавайки в себе си идеалистичната система от религиозни и философски възгледи с трезвата и далновидна политика, Ганди разкрива една изключителна възможност пред хората и техните неспиращи противоречия, подсилвани от насилията. *Това е възможността развитието на съвременната цивилизация да се базира върху естествената, духовна еволюция на идеите за общност и щастие.* Самият Ганди се обръща към старата религиозна и философска традиция на Индия, но подхожда към нея от позицията на реформатор, търсещ непрестанно синтеза между старото и новото, който да разкрие пред хората великата идея за ненасилието, за това, че проблемите в едно общество произлизат главно от хората в него, от степента им на развитост и осъзнатост. Благодарение на Ганди, Неру и останалите индийски лидери, които вярват в морал и доброто у

⁴ M.A. Buch, The Development..., vol. 2.c.155

човека, идеите за ненасилственото еволюиране на човека и обществото намират реалното си приложение в политическото развитие на Индия. За Ганди насието не е само идеал, то е и *метод* за *обществено-политическа борба*. Затова всички негови идеи и разсъждения, всички негови политически действия се обосновават от ненасието. За индийския лидер голямо значение за развитието на обществото е моралното самоусъвършенстване на народа, постигането на равновесие между вътрешната и външна свобода, която от своя страна гарантира развитието на същото това общество. Затова с провеждането на “сатягреха” се цели откритото и спокойно поставяне на социалните и политически проблеми като се изисква специфично възпитание у участниците, дълга и внушителна подготовка.

В Индия съществуват два вида “сатягреха”. *Едната – индивидуална, под формата на гласуване и другата – колективна, която много често се провежда под формата на стачки, седящи протести и други*. Колективната “сатягреха” намира своето пълно изражение в кампаниите на Ганди за несътрудничество и гражданско неподчинение. Чрез използването и развиването на насието като идея при разрешаване проблемите на обществото, Ганди цели пълното противопоставяне на досегашната колониална система в Индия, търсейки подкрепата и участието на целия индийски народ. Въпреки, че по-голямата част от индийците са с недостатъчна политическа зрялост, Ганди се стреми да ги стимулира към нравствено самоусъвършенстване като основа за развитие на колективното мислене. Обръщайки особено голямо внимание на *агресията като фактор за оцеляване и доминиране в света*, лидерът на индийския народ се стреми чрез използване ефекта на ненасилственото противопоставяне да реши най-важните проблеми в обществено-политическия живот на Индия в началото на 20 век – борбата за независимост. Това са проблемите, свързани с взаимоотношенията между самите индийци и, от друга страна – взаимоотношенията с останалия свят в лицето на колонизаторите. Така идеята за ненасието изцяло се пренася върху политическа и социална основа като се цели недопускането на агресия и хаос, а концентриране върху нравственото въздействие и доброто у всеки отделен индивид. По този начин вярата в единството на всички хора по света се поставя на преден план в борбата за свобода и справедливост в Индия, както и идеята за социалното преобразуване по пътя не на революция, а чрез нравственото самоусъвършенстване на човека – т.е. чрез еволюция. *Тази идея за еволюционното изменение на човешкото общество се явява една от главните черти на политическото развитие на гандизма, акцентирайки върху постепенното и поетапно изменяне на човешкото общество*⁵. ***Еволюция трябва да протича “отвътре”, в съзнанието на хората, а не външно, чрез масови прояви.***

В този случай религията има шанса да се превърне от догма, която ограничава съзнанието, в ефикасно **средство за политическо възпитание, в стимул за обществено-политическо развитие**. Чрез религията Ганди много ясно и лесно проповядва идеите си за национална независимост и социална справедливост. Според него тези идеи са присъщи на цялото човечество, опирайки се на вярата за *единното начало на всички религии по света*⁶. В основата на гандизма стои вярата в абсолютното единство между човека и бога, която изключва фанатизма като обществено явление и проповядва взаимното уважение и търпимост между религиите. Ганди се обръща към гъвкавостта в религиозните принципи, които от своя страна изиграват в политиката своята роля на събирателен фактор. Индийският лидер винаги е твърдял, че неговият индуизъм не е сектантски, а

⁵ M. K. Gandhi, Sarvodaya. The Well Faith of All, Ahmedabad, 1954, с.28

⁶ Pyarelal, Mahatma Gandhi..., vol.I, с424-425

включва всичко най-добро от исляма, християнството, будизма и зороастризма⁷. Ганди отива още по-далеч в своите виждания като акцентира върху **морала в политиката**, върху *освобождането на религията от националните рамки и създаването на една събирателна, обща религия, основаваща се единствено върху етичните принципи*. Тази универсална религия на *търпимостта* ще *изключва и премахва съвременните предразсъдъци на хората*. Затова в Индия се акцентира върху етичната страна на религията, свързвайки я с политиката. Според Ганди религиозният критерий, по който се дели една нация е неправилен и трябва да се избягва. По този начин религиозното многообразие би допринесло за обогатяване културната традиция на един народ, а не да го разединява.

За да се противопостави на културното и етническо разделение, Ганди активно проповядва **ненасилието като политическо оръжие**, което доказва във времето своята гъвкавост и ефективност. Използването на “сатягреха” поставя националното движение в Индия на съвършено различна основа. Така на политическата сцена се появява уникалната идея, че ***промяната в мисленето трябва да настъпи не само в ръководните органи, а и във всеки отделен човек***. Проповядването на ненасилието се съпровожда от простия и традиционен индийски начин на живот, който Ганди избира. Главното, към което се стреми той е неговият народ да вземе в собствените си ръце решението за съдбата си⁸. Целта е провокирането на ново светоусещане, без да се проповядва откъсване от традиционната религия и обичаи.

Разглеждайки **политическия път на Ганди и неговите идеи** за водене на справедлива борба за справедлива кауза, можем да проследим противоречивия и непостоянен път на развитие на индийското общество с неговите стремежи към независимост. Ганди е човекът, който се появява в точния момент, за да внесе своя решаващ принос, както към индийския национален идеал, така и към останалия свят. Защото идеите му, продиктувани единствено от дълбокия хуманизъм, представляват истинско богатство и база за размишления и анализи и в нашето съвремие. Индийският лидер, повече от всеки друг, се свързва със стремежите на тази велика страна Индия към свобода, обединение и утвърждаване на своите културни ценности пред останалия свят. Една от най-важните заслуги на Ганди е, че успява да обедини различните индийски национални сили и да намери за всяка от тях приемливо решение. Съществуващото единство, макар и противоречиво, се дължи в по-голямата си част на него. Като допълнение към теорията за ненасилието се явява *идеята за класовия мир в обществото като цяло*. Всичко това предпазва индийското национално движение от хаотични изблици и от спонтанни и неорганизирани действия.

Ганди се превръща във вожд на индийската нация, способен и далновиден политик, съчетаващ в себе си качествата на философ и обществен деятел. Под неговото ръководство антиколониалната борба придобива много по-широк размах и резултатите от нея са освобождането на страната от колониалната система на Великобритания. ***Историята познава много малко такива случаи на самоотверженост и преданост на една идея***. Идеята за ненасилствената борба, която Ганди проповядва, внася в историята на останалият свят една нова надежда и алтернатива, имаща възможността да преобърне разбирането ***за решаване проблемите на света върху различна и хуманна основа***. Самият Ганди твърди, че животът му е едно неделимо цяло и всичко, с което се занимава е взаимосвързано с

⁷ R.Ch. Gupta, Gandhian Philosophy...c. 105

⁸ L. Ficher, The Life of Mahathma Gandhi, c.173

неговата ненаситна любов към човечеството⁹. От неговата дейност сред народа може да се черпят много примери за всеотдайност и любов към нацията. Историческите му възгледи представляват специфична смес от субективен и обективен идеализъм и метафизика, продиктувани от стремежа да реформира, да развива идеите, придържайки се към традициите. Ганди дава пример, че *да отхвърлиш нещо изцяло не е толкова прогресивно, но да го промениш като запазиш ценността – това е присъщо единствено на мъдрите*. Според него бъдещото общество трябва да потърси сили за развитие в традицията, в общочовешките ценности, валидни за човека от Сътворението до днес.

Мнозина политици и диктатори от близкото и далечно минало, а и в днешно време се стремят да наложат своето разбиране, своя ред на света, но всеки се оказва рано или късно до ръба, където *насилствените системи рухват поради липсата на естествена еволюционна база за развитие на човешкото съзнание*. Ето защо Ганди търси пътя към новия свят, където понятия като диктатура, терор и насилие биха играли единствено ролята на зловещ пример, който трябва да се избягва. Навлизането на цивилизацията в ХХI век доказва актуалността на тези идеи. *Днес се сблъскваме с несъвършенството и варварството на нашето претендиращо за “цивилизованост” общество където зловещият пример на насилието става практика на държави, претендиращи да са демократични*.

Ганди вижда в съвременната цивилизация несправедливостта и жестокостта, които възпрепятстват развитието на човечеството от позициите на хуманизма и затова я осъжда. Придържайки се към философските принципи на хилядолетната индуистка култура, той обръща особено внимание на историческото развитие на човешкото общество с проявленията на насилието в него. *Осъждането на войната като средство за постигането на обществено-политически баланс представлява не поредната парадност и ексцентричност, а едно учение, едно проникване в човешкото съзнание и битие*.

Гандизмът най-често е критикуван заради неговото *примирение*, възприемано като слабост на действието и незрелост в противовес на войнстващият егоизъм. От подобни позиции разсъждават революционерите, които бързат към осъществяването на своята “революция”. Но нека не забравяме, че не всички революции са били благодатни към своите деца. Ганди решително вярва, че съвременните конфликти в света са *следствие от различна, много по-дълбока и криеща се в самото човешко съзнание причина*. Защото там в недрата на нашето его ние действваме и провокираме раждането на много идеи, които **властта е склонна да превръща в чудовища**. Накратко казано: “Политиците говорят за мир, а се готвят за война”¹⁰. Тези думи много ясно характеризират същността на “цивилизованата” политика в ХХ, а и в началото на ХХI в. Всъщност тези думи разкриват същността на едно западно политическо мислене, което е далеч от културните постижения на Изтока.

Дори и **индийският национализъм** не се разглежда от Ганди като затворено и негативно явление, а се свързва със стремежите на всички човеци към *обединение върху основата на свободата, разбирателството и културният обмен*. Разсъждавайки от тези позиции, лесно можем да стигнем до идеята за **световна държава**, изградена на базата на общочовешки духовни ценности. Подобни разсъждения обаче за съвременния свят все още са обречени да носят клеймото на идеализма. Това е така защото насилието в нашето общество ни притиска отвсякъде и пречи подобни идеи да навлизат в съзнанието ни, да се възприемат като

⁹ Ганди, Махатма. “Всички хора са братя”, Автобиография, глава 1, с. 208

¹⁰ Puarelal, M. Gandhi... vol. II, с. 411.

нещо реално осъществимо. Днешното разбиране за *глобалната световна държава* се налага като диктат от един център и в него **икономизмът**, а не **духовността** имат *определяща роля*.

Съвременните исторически процеси се характеризират със стремеж към обединяване на отделните човешки общности в *единна цивилизация*. Наред с тази тенденция съществуват и сериозни вътрешни и външни противоречия. Оказва се, че *логиката на прогреса* се оказва “логика” на няколко свърх развити икономически държави, с **желание да доминират и ръководят всички процеси в съвременния свят**. Събитията от края на ХХ и началото на ХХІ век ясно показват **тенденции, които разединяват хората по отношение на националната принадлежност, културните традиции и религия**. Светът се стреми към единство, но всъщност съществуват постоянни прояви на *неприкрита агресия* в различните аспекти на обществено-политическия живот. *Причината* за тези негативни процеси се крие в **различното възприемане и отношение на света**, в който живеем. Различията по отношение на религия и морал днес продължават да създават напрежение и сблъсъци. Постоянно ставаме свидетели на насилие, което кара хората да се съмняват в смисъла на съвременните ни цивилизационни ценности.

Светът, в който живеем има претенциите да се нарича демократичен, да развива хуманността и технологиите едновременно. Свободата на човека, защитата на личността се издига в култ. Върху тази основа съвременната цивилизация търси себе си като единно цяло на *базата на технологичното развитие*, пропускайки да опознае и развие своята **духовна същност**. С ясна логика, основаваща се на развитието в различни посоки. Въпреки уроците на своя многовековен опит човекът на ХХІ век налага своя илюзорен ред и морал, обявявайки го за *дълбоко хуманен и цивилизован* на базата на нарастващите бедност, страдание и насилие в света.

Понятието “цивилизован” съдържа в себе си всички онези положителни черти, предполагащи сигурен, естествен и културен напредък на едно хуманно общество. Идеите за обединяване на нациите, за единно духовно, религиозно и техническо развитие целят изграждането на здрави обществено-политически и социално-икономически основи, върху които човечеството да изгради съвременния си свят. Идеите обаче все по-често се разминават с практиката. Днес най-характерната черта на съвременната цивилизация са развитите технологии и като, че ли духовността остава някъде назад като екзотично и ексцентрично проявление на човешкото съзнание. **Разбирането, че именно духовността е нашата истинска човешка същност предстои.**

Човечеството се сблъсква непрекъснато с хаоса, породен от вътрешните му противоречия, предизвикани от ограниченото осъзнаване и прилагането на добро и зло. *Ачността и щедростта, жестокостта и благородството, състраданието и унищожението, всичко се пречупва през егоистичното желание на индивида да се наложи над другите, над природата, над Космоса.*

На фона на демократичните ценности, към които светът претендира, че се придържа се провеждат неприкрити актове на насилие. Военните конфликти между отделните общества с различна религия и обществени ценности са често явление. Военните сблъсъци на Балканите, в Близкия Изток, в Чечня, атентатът в САЩ от 11 септември 2002, множеството самоубийствени атентати в Пакистан и Израел, нападението над Ирак и много други прояви на насилие доказват, че съвременната цивилизация непрекъснато подлага на риск устоите на морално-етичните си и обществено-политически ценности.

Съвременните проявления на агресия не са единствено свързани с войната и тероризма, а и с **агресивно провеждания в света бизнес**, който поддържа и създава

нови и нови противоречия. Агресивната икономическа и финансова политика разкрива същността на съвременната човешка природа – стремежът към доминиране, властване и най-вече към контрол над живота на обикновения човек. Съвременният свят е толкова пълен с агресивни проявления, че трудно може да бъде обхванат от съзнанието ни.

Анализирайки тенденциите в началото на XXI век и сравнявайки ги с идеи като тази за ненасилственото развитие на единното човешко общество, се сблъскваме непрекъснато с друга действителност. Основната тенденция в съвременните международни отношения **използването на насилието** като *основния убедителен аргумент и средство* за постигане на определени цели.

Все повече хора започват да изпитват естествените съмнения **относно пътя на развитие** на цивилизацията. Защото истински цивилизованото общество не се нуждае от *агресията като средство за оцеляване и решаване на проблемите си*. *Съвременният човек цели могъщество и власт, основани върху икономическите, политическите и военни фактори*, които са **външни фактори за самочувствие** – целящи подчинение на по-слабия.

Като сравняваме *западните критерии за напредък* с тези на индийската система от възгледи за човека, неговото място и роля в обществото, можем много ясно да разберем два от възможните пътища за развитие. Единият е по пътя на една единствена религия – *пари и слава*. Другият – на осъзнаването и претворяването на духовните измерения в живота. Но сред *технологичната “жунгла”* хуманните цели на развитието остават неразбрани, неудобни и дори смешни.

Разсъжденията върху тези противоречия в света целят провокирането на интерес към **уникалните идеи за развитие на човечеството, основани върху ненасилието и значението, които те биха имали за съвременния свят**. *Обществото трябва да ги преоткрие, актуализира и намери възможности за прилагането им в обществената практика*.

Като анализираме насилствените и **ненасилствените** начини за развитие на обществото откриваме, че **единствената пречка за постигането на цивилизованост се крие в самия човек и в моделите на неговото мислене**. Затова идеята за ненасилието се извежда извън традиционните граници на историята, *като се акцентира върху човешкия фактор*.

Съвременното “развито” общество е извадило от своя речник думи като “колониализъм” и “неоколониализъм”, заменило ги е с термини като “умиротворяване” и “глобализация”, за да оправдае двойствената си политика и *едноизмерното* възприемане на човешката природа. По този начин се оправдава насилието като “естествена” и “неизбежна” черта на “развитите” държави. И през XXI век тези агресивни и крайни прояви се окачествяват от една страна като присъщи на “нецивилизованите” народи, а от друга – като *необходимо* средство за отведен удар на “цивилизованите” в името на запазване на традиционния ход на процесите в съвременния свят.

Въпросът, който днес всеки от нас би трябвало да си зададе е доколко той е в състояние да определи *други ценности*, освен материалните за собствената си еволюция. Фактът, че дори космическите полети и компютърната ни високотехнологична цивилизация не направиха човека по-добър и духовно осъзнат, е достатъчно показателен, за да се замислим над досегашната логика в историческото ни развитие. Съвременното ни съзнание не може да се примири и да приеме, че *не само материалните блага са от първостепенно значение, че съществуват и други измерения в човешката еволюция*. И те трябва да се потърсят дълбоко вътре в нас самите. Тогава световните конфликти в днешното ни

противоречие и сложно битие биха имали *друга възможна алтернатива за разрешаване.*

Социалната практика на съвременното човечество познава само концепцията за развитие, изключваща революцията и насилието като единствен начин за промяна. Ако признае своята *духовност* обаче, човечеството ще се насочи и към своята духовност и там ще потърси дали са останали здрави кълновете на добротата и саможертвата. Промяната и развитие в съвременното общество е изключително труден и многостранен процес, но той трябва да се преосмисли и в измеренията на духовността.

*Идеите на Ганди за **ненасилственото развитие** са идея, която може да промени хода на съвременната история, да предостави на съвремието ни възможност за задълбочено преосмисляне на концепциите за развитие в духовен аспект.*

Индия и нейното изключително ценно културно наследство продължава да въздейства върху целата цивилизация. Тя винаги е била страна, привличаща вниманието на съвременната ни поради специфичния си дух и религия, съзнание и философия.